

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 69 (1984)
Heft: 23

Artikel: Educaziun ed instrucziun
Autor: Bundi, Leo
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881623>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 21.02.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Educaziun ed instrucziun

da Leo Bundi

Pilver, in tema bravamein vast. L'educaziun ei tuttavia in fenomen ordvart cumplex. Ei bastass da tractar mo certs aspects da quels problems. Denton, demai ch'il tetel dil tractat numnau ei vegnius fixaus «a priori» ha ei num sedrizzar.

Las noziuns «educaziun ed instrucziun» ein semidadas ils davos temps, gie, schizun ils davos decennis, e quei buca mo arisguard lur fuorma, na, era concernent concepziun ed interpretaziun.

El medem temps san ins buca separar fatgs d'educaziun da tals d'estrucziun, damai che quels s'entretschan. Baul ha l'educaziun la precedenza, baul l'estrucziun. Schebein quellas duas noziuns fuorman in cert conglomerat, eis ei indicau da circumscriber quels plaids.

Educaziun

Il «sabi da Königsberg» e filosof L. Kant ha pretendiu gia avon tschentaners che l'educaziun seigi il pli grond problem ed il pli grev che sa vegnir adossaus ad in carstgaun. Il carstgaun seigi la suletta creatira che stoppi vegnir educada. Educar ei denton buca lev. La suandonta pretensiun d'in vegl filosof grec ei per biars quasi decuraschonta: Propi per saver educar ston ins esser naschius persuerter, sco quei ei era il cass tier igl artist. Exagerescha il campion, renomau politicher W. Churchill exprimend: «Igl ei pli sempel de reger sur d'ina naziun che d'educar quater affons!»

La midada ell'educaziun ei quasi permanenta. Tgei vul e sto l'educaziun esser? En sesez munta ella in agid per contonscher la madironza spirtala – etica dil carstgaun. Ella duei gidar igl affon e giuvenil a sviluppar successivamein sia persunalitad per puder star in di sin atgnas combas. Igl ei buc essenzial ch'il giuven imprendi tecnicas e trics per saver semantener ella veta senza gronds sforzs e guder quella. Igl intent dall'educaziun ei biaronz ch'il giuvenil imprendi da *restar carstgaun* en in mund adina pli e pli cumpliau, tecnicau e computerisau. El duei insister sin quella mira ed exercitar sias obligaziuns e ses dretgs en moda sociala e digna dad in carstgaun. Ina tala educaziun pretenda oz dapli ch'ina educaziun informativa da tschels onns. Las generaziuns

vargadas savevan educar sin basa dalla tradiziun e dar vinavon l'ierta dils antenats. Ils geniturs san savens buca s'orientar pli en quei mund che sefuorma da sesez, ed ils affons tegnan lur «vegls» per antiquai e nunmoderns. Il mund ei vegnius il davos tschentaner sgarscheivel dynamics ed effectuescha cuntinuadamein sensibilas midadas. Secapescha che quei ha intensivas consequenzas per l'educaziun. Co vegnan geniturs ed affons meister a quella nova situaziun? Dalla tradiziun san els buca emprender quei. Fuormas e formulas veglias dall'educaziun pon buca gidar cheu. Ei ha pia num: «*Secumprovar ella situaziun dada.*» Aschia circumscriba Romano Guardini la finamira ell'educaziun.

Educar ei daveras ina scienza. Quella vegn numnada pedagogia. Il pedagog ei lu igl educatur. Tgei intenda la pedagogia? Ina influenza sistematica, en emprema lingia sin glieud giuvna, cugl intent d'alzar e promover las valurs da persunalitad. Ins distingua in'influenza che vegn dil contuorn ed ina che semanifestescha digl intern anoviars, e quei sin fundament dallas forzas ella natira dil carstgaun che opereschan regularmein. L'educaziun el senn particular e restrenschiu ei drizzada directamein silla morala dalla persuna, sil character, q.v.d. silla veta sensuala, silla veta sentimentala e silla veta dalla voluntad. Ei dat denton sper las pusseivladads era cunfins dall'educaziun. In impurtont factur dall'educaziun ei la formaziun da character. Quei ha gia F.W. Förster punctuau. Quei pedagog tudestg d'avon 100 onns ha propagau da tschentar tutta educaziun sil fundament d'ina *concepziun cristiana* dil mund e da tgirar dapli la voluntad. E quei vala aunc oz era per nus: Cardientscha e carezia ein il fundament dalla vera educaziun. Educar ed instruir cun carezia. Ei dependa bia dil fatg, sch'ins dat als affons amicabels scolasts ed educaturs. Pertgei igl affon sedrezza tenor siu contuorn, sco tut quei ch'ei buca aunc s'enfirmou (tenor Seneca).

Educaziun ei exempel e carezia. La mumma ha ina gronda influenza ed impurtonta missiun sco educatura. «Il schuldau vegn educaus per l'uiara, il poet per la poesia, il teolog en moda pietusa e sulettamein *la mumma* vegn ad educar en moda humana.» Quei scriva il poet Jean Paul. Dil reminent manegia el era ch'ins astgi buca trer si cuntinuadamein affons ed uras. Ins stoppi era schar ir els. Quellas maximas valan aschibein per l'educaziun sco per l'instrucziun. Igl educatur duei esser *exempel*. Quei sa semanifestar ell'entira instrucziun. Igl exempel fa sin affons pli bia effect che critica. Liunga seigi la via tras instrucziuns e teorias, denton cuorta ed efficacia grazia agl exempel. Las metodos d'instruir ein semidadas duront ils decennis, denton biaras maximas e ver-

dads da pli baul han aunc oz senn e valeta. La scola da pli baul vegn numnada la «scola d'emprender», quella dad oz la «scola da lavur». La scola veglia sebasava sin autoritad, rigurusadad e seriusadad marcanta. La torta en stiva da scola era l'enzena caratteristica per quella mentalitad. E bia gadas er'en casa.

Instrucziun

Gie, la scola veglia! Nus lein buca truar ils magisters da quella. Da lezs temps havevan ins tut in'autra relaziun cun la scola. Igl emprend cudisch da scola ha Malans giu dils 1798. Igl autur ei stau Heinrich Zschokke, in scriptur svizzer. Da quell'uras vegneva ei teniu scola suenter devisas sco p.ex.: Ins sto smuttar plontas giuvnas mintgaton, sch'ins vul ch'ellas creschien grad. Pupperguescha in affon e ti vegns a procurar fastedis a sia mumma. Gie, ins udeva schizun la tschontscha plitost paradoxa: Igl affon odiescha quel che dat ad el tut quei ch'el vul. Mo era il castigiar en l'instrucziun ha ses cunfins. Igl artg lai enconuschentamein buca stender pli ch'in ton.

Castigiar a dretg temps e cun mesira ei la dretga devisa. Castitgs retardai ein sco da dar memia tard medischnas. Nietzsche ei dall'idea ch'ins duei disfidar a quels, era als quals il regl da castigiar seigi pussents. Instruir drova pazienza. Instruir affons ei ina clamada, che muossa da capi che piarder temps ei gudignar temps. Ins stuess era evitar larmas da scolars. Pertgei liungas plievngias donnegieschan era las flurs. La devisa da pli baul: Tgi che vegn buca mudergiaus vegn buca educaus, ha piars definitivamein sia verdad. Era nus patertgein a nos onns d'affonza ch'ei a nus aunc en buna memoria. Tgi che sa buca seregurdar pli da quels ei in schliet educatur. La megliera metoda d'educar in affon ei da procurar per el ina buna mumma. L'emprema educaziun digl affon astga buca esser caussa dil tgau e caussa dil giudezi, mobein caussa dils senns, caussa dil cor, caussa dalla mumma. Ei quei buca pusseivel, sche duei ti schar educar ed instruir tes affons tes amitgs. Quei pretendevan pedagogs da temps vargai. In filosof dil dretg d'avon varga 200 onns ha mislau abus socials e politics. El ha ofniau ch'il carstgaun gaudi treis educaziuns differentas e cuntradictorias: Inagada da nos geniturs, lu da nos scolasts e finalmein da nossa societad. Quei che nus udin dalla societad fiera tuttas normas, plantadas en dallas empremas duas numnadas educaziuns culs peis ensi. Aschia vesein nus co ins ha da tut temps dau gronda peisa d'eruir, tgeinina seigi la vera educaziun. Ei dat era nihilists

concernent lur pareri davart educaziun ed instrucziun. Aschia san ins leger da Nietzsche, Rousseau, Schopenhauer e.a.v. expressiuns davart educaziun ed instrucziun. Schopenhauer emprova da far d'ina excepziun la regla schend: «Sche educaziun ed admoniziun nezegian enzatgei, co savess lu il discipel da Seneca esser in Nero?» – Cheu san ins confunder quella pretensiun cun far endamen ch'in impurtont element dall'educaziun seigi *l'educaziun da sesez*. Insumma ei l'entira educaziun suletta-mein in agid all'educaziun da sesez. S'entelli che quei drova sforz, renunzia e curascha. Leutier sto il discipel vegnir educaus e disaus. En scola dat ei cuntinuadamein caschun d'avisar quella mira. L'esperienza ha mussau ch'igl affon sesuttametta pli levamein, sch'el percorscha enturn el in uorden stabel. Era en quei grau, sco en tutta instrucziun, ha ei num esser consequents.

Metodas e mentalitads en l'estrucziun

Avon paucs decennis ha ina unda didactica moderna contonschiu era nossas stivas da scola, per cletg buca tuttas: *L'educaziun antiautoritara*. Scolasts (e professers!) che han praticau quella metoda han smesau l'autoridad en scola e quei beincapiu sapientivamein. Els han considerau lur scholars per amitgs e camerats. La distanza denter scolast e scolar era buca pli fetg veseivla. Igl uorden disciplinar vegneva risguardaus pauc. Gia il secuntener, il sevestgir ed era il dialog en scola plidavan per ina educaziun antiautoritara. Secapescha che quei plascheva als scholars. Il scolast scumbigliava educar cun fraternisar. La mentalitad da quella nova «metoda» ha giu ulteriuras consequenzas. Il respect dils scholars visavi ils carschi ei sesminuius. Da quei han ins saviu seperschuader en discuors cun classas, tractond temas concernent ufficials ed autoritads civilas ed ecclesiasticas. En ina atmosfera nua che la disciplina maunca ein era las prestaziuns leusunter. Leu nua ch'ins manegia da buca astgar caschunar sforzs als affons, vegnan quels savens puppergnai. E quei di gia Plato dil puppergnar: «Teni naven da cor e sentiment digl affon il puppergnem, che fa el sensibels, vilas e murmignus. Mo era sepertgitar da memia gronda rigurusadad, perquei lezza effectuescha temelegtad e senn da sclav.» Il meglier seigi d'instruir en ina atmosfera amicabile. Pauper quel, ch'educhescha igl affon en tema. Quei era denton capeivel da lezs temps, nua ch'ins udeva savens citats sco per semeglia: Dieus castigia quel ch'el careza. Tgi che ha bugen siu affon turzegia

quel. – Tals cussegls valevan lu quasi propi sco artechels da cardien-
tscha. Oz tuna ei plitost: Dieus ei misericurdeivels e perduna. Per cletg! –
En quei connex selubin nus in plaid davart l'oraziun en scola. Pli baul era
ei usitau da far avon e suenter scola oraziun. Cullas novas ideas e teo-
rias han ins tscheu e leu calau cun quei bi usit. Bein han ins remplazzau
l'oraziun en quella scola cun cantar ina canzun all'entschatta. Quei lai
stgisar, sche la canzun ha in cert senn religius ni instructiv. Deplorabla-
mein sto era in song tener neu, per giavisch dils scholars che han in im-
purtont plaid el capetel en scolas antiautoritaras. Els ein disai che tut
vegn concediu. Encunter in tal agir plidava perfin la teoria da J.J. Rous-
seau, ch'era aschiglioc ualti liberals en sia educaziun. Enzanua en sias
scartiras stat ei scret pressapauc: Il mied il pli segir per far in affon sven-
tireivels ei da disar el da survegnir tut quei ch'el vul. Cheutras crescha
quei desideri tier el pli e pli. E lu baul ni tard san ins buca corrispunder
pli a ses giavischs. La conseguenza ei che quei disdir nunspitgau vegn lu
a caschunar agl affon bia pli gronds martuirs, che da star senza igl object
giavischau. – Per cletg ein ils biars scolasts e las autoritads da scola
gleiti vegni pertscharts che la antiautoritad en scola seigi da grond donn
per educaziun ed instrucziun. Tier nus silla tiara setracta ei mo da sin-
guls cass, nua ch'ins ha vuliu experimentar quella nova metoda.

In niev slogan, la «scola en beinstonza» ha caschunau problems en diffe-
rents risguards. Nus menziunein p.ex. il daner da sac, la moda da sevest-
gir, la motorisaziun, viadis da vacanzas, radio, televisiun e.a.v. Ell' Ame-
rica va ina nova unda tras las famiglias beinstontas: «affons tardivs». Pia,
tals che neschan pér cura ch'ils geniturs han suenter plirs onns giu lu-
vrau e recaltgau gronda beinstonza. Tals han lu mo in affon. Quel vegn lu
puppergnaus e maldisaus suenter notas. Per saver fittar si quei «prenci»
spendan ils geniturs cun quet horrentas summas. Per quei intent dat ei
fatschentas specialas. Per giugs per lur affons pagan ils geniturs tochen
275 000 dollars, per ina scadiola d'argien pil pign 2 675 dollars, per schar
picturar il dormitori dil niev-(tard)naschiu 150 000 dollars! E co stat ei cun
la scola da quels milliunariets? Era cheu ina nova metoda d'emprender,
il «roboter Maxx» che conta avon e posseda in vocabulari da 150 plaids e
da camonds da far plidar cun historias e canzuns. «Maxx sa tut quei
ch'ina creatira humana sa.» Quels detagls han vuliu mussar ch'ei dat era
ina educaziun da corrupziun. Ins sa seconsolar che quei ei ell'America,
nua che tut ei pusseivel. Mo con havein nus gia acceptau da quella tiara?
Computers era per las scolas. Concediu ch'ei regia en quella tiara in-
'autra mentalitad era en las scolas publicas. Sch'ins auda ch'ils scolasts
ston perfin haver in revolver cu ei van en scola, san ins s'imaginar sut

tgei relaziuns ch'els ston instruir. Daco quei? Per part las consequenzas dall'antiautoritad. Per part era la gronda e rapida midada sin scadin intschess, seigi quei davart la tecnica, mo buca il davos era sin intschess social e cultural. En emprema lingia *prestaziun* e buca educaziun. –

La scola veglia

numnavan ins era la scola d'emprender («Lernschule»). All'entschatta da quei tschentaner ha ei dau reformas da scola decisivas. Aschia ha il pedagog tudestg H. Gaudig battiu per la realisaziun dalla scola da lavur («Arbeitsschule»). Quella intenda in diever ed ina applicaziun dalla forza corporala e dalla forza spirtala, pia maun e tgau dueien vegnir risguardai vicendeivlamein ed intensivamein ell'instrucziun.

La scola veglia haveva era buca quella vasta paletta da roms sco la scola nova (da lavur). Da gliez temps vegneva ei legiu, fatg quen e cantau. Mo quels roms vegnevan exercitai da rudien. Gia Pestalozzi luvrava prua-mein vid la grammatica. En las classas inferiuras deva Krüsi (egl institut da Pestalozzi ad Yverdon) cun cordialitad exprimida ed anim natural instrucziun en religiun. La metoda da cumpartgir quei rom ei semidada ils davos decennis era cheu tier nus evidentamein. Dar ducrina ei buca lev ozildi, tuttavia en classas pli avanzadas. Che quei rom ei sin quei scalem buca dapertut obligatoris fa nus dalla generaziun avanzada daveras pensivs. In rom pli profan: matematica. Oz en «vogue» pli che mai. Tut atgnas metodos da far quen. Sche nus Romontschs eran en general en far quen adina reconuschi, sche ha la «scienza dallas quantitads» cuschunau ina certa malsegirezia en nossas scolos. Denton, ins sto s'adattar al temps dil computer. Pestalozzi haveva en siu institut extraordinaris resultats en matematica. Era scholars pli fleivels capevan la problematica. Lu deva ei buca scolos specialas e tonaton vegnevan era ils affons empau retardai en lur habilitads scolai en moda adequata. Gie, schizun il designar vegneva cultivaus, essend ils mussaders perschuidi dalla valleta creativa ed estetica che quei rom includea. L'affecziun per las musas fuvu da quei temps era tscheu e leu da constatar. Tuttavia buca ina nova scoperta sch'ins sa che Euripides (poet grec), autur da numerusas tragedias, ha scret gia avon 2000 onns che tgi che negligeschi las musas en sia giuventetgna hagi piars il temps vargau e seigi morts pil futur. Da quei temps era geografia ina specia da historia dalla patria. L'instrucziun en geografia haveva per principi da parter dil proxim vischinont al lontan. Pia, ina maxima che vala aunc oz. Medemamein vegneva ei dau

gia da gliez temps gronda peisa al cant. Canzuns da baselgia vegnevan exercitadas en scola. Dil temps che Pestalozzi aveva siu institut ad Yverdon era leu sco magister da cant il Turitges Hans Georg Nägeli, cumponist e pedagog da musica, in fundatur dalla canzun per chor viril, ch'ei vegnius numnaus pli tard dils cantadurs «il bab dils cantadurs».

Novas metodos, la scola dad oz

La scola veglia aveva senz'auter sias bunas qualitads. Ed aunc oz valan biars da ses principis fundamentals era per las scolas modernas. La scienza co dar scola, la aschinumnada *didactica* ha fatg in grond svilup enteifer ils decennis, capeivel! Gia el 17avel tschentaner ei la noziun didactica naschida. Lu ha numnadamein il pedagog e teolog J.A. Comenius ediu l'ovra «Didacta magna», la gronda instrucziun per las metodos d'instruir. Da gliez temps ed aunc pli baul, dil temps antic e medieval, era la reflexiun pedagogica cumpegliada da ponderaziuns filosoficas e teologicas. Quei ei era il cass tier Comenius. Pli tard ha il filosof tudestg Herbart propagau l' «instrucziun educativa». Ins era perschuidius che l'instrucziun hagi buca sulettamein per scopo d'intermediar savida e rinforzar igl entelleg. Herbart renconuscha exclusivamein mo in' *instrucziun ch'educhescha*: «Glied intelligent, mo ch'ei buca buna, daventa ils pli prigus malfatschents.» Ei dependa buca ton dalla savida sco dalla cunscienza. La scola da lu (q.v.d. da siu temps) survaletescha il scolar intelligent e sutvaletescha il scolar moralmein buns. Aschia tunan ils pareris da Herbart. Valan quels era per nies temps? Per part ein quels era oz actuals. – In niev impuls ell'instrucziun ha il «principi da lavur» dau. «*Formaziun tras atgna activitad*.» Forzas corporalas e spirtalas ston gidar a contonscher la mira, pia atgna activitad corporala e spirtala. Il patratg dalla scola activa («Arbeitsschule») ha Gaudig sviluppau en Tiaratudestga, ed en quei senn en Svizra il directur dil seminari scolastic a Hitzkirch, Lorenz Rogger. Quei pedagog che vegn tenor nies meini risguardaus bia memia pauc en nossas scolas medias (seminaris!) ei staus in pionier en fatgs da scola. Quei attestan sias ovras che pertuccan pedagogia, psicologia e buca il davos didactica.–

La scola activa (creada suenter l'emprema uiara mundiala) leva remplazzar las ideas dalla scola veglia, dalla scola «d'emprender» il bia ordado e nua ch'il scolar vegneva buca motivaus da luvrar creativamein ed independentamein. E nua ch'ei regeva en scola disciplina da fier e drill da caserna.

La scola activa ei vegnida beneventada dalla giuventetgna, che leva sezza formar, agir e sezza surpender la responsabladad e buca esser mo object dall'educaziun sco tochen dacheu. Era il plan d'instrucziun e la metoda da cumpartgir ell'instrucziun stuevan vegnir midai. Kerschensteiner, igl um dalla scola da Minca, ha ils pli gronds merets per il niev tip da scola, per la «scola activa». El ha era introduciu el plan d'instrucziun il rom *lavurs manualas per ils buobs*, essend perschuadius dallas valurs morales che schain ella lavur manuala e buca il davos, perquei che quei rom porscha avantatgs per la preparaziun per in emprendisadi. Pli tard ei la lavur manuala (creativa) vegnida integrada per l'instrucziun en auters roms. Daven da cheu seclamava ina maxima ell'instrucziun: formar, modellar, zambergiar e.a.v. Ed oravontut intensivar la libra activitad spirtala dil scolar. Nossa generaziun pli veglia ha dau scola conform ils scalems formals da Herbart/Ziller: Analisa, sintesa, associaziun, sistem e metoda. Il directur dil seminari da pli baul, Paul Conrad, era in fideivel giuvnal da quella metoda. Ils davons decennis han ins tschercau novas vias per la metoda ell'instrucziun. Denton han ins midau enqual expressiun, mo da fundament ein ils scalems da Herbart/Ziller aunc adina da constatar. La fuorma co cumpartgir l'instrucziun ha survegnu novas noziuns, sco p.ex. la fuorma descriptiva (raquintaziun, descriptiun ni docir). Lu era la fuorma da sviluppar l'instrucziun (en dialog culs scolars, ni era en discuors dalla classa). La finamira ei da schar anflar ils scolars il resultat dil problem tschentau. Il discuors denter ils scolars ei ina fuorma moderna ell'instrucziun ch'ins sa paregliar cul dialog che vegn accentuaus oz en differents cerchels pir che mai.

In novum en nossas scolas ei stau avon circa 20 onns *l'introducziun audiovisuala*. E quei en emprema lingia per emprender en nossas scolas il lungatg jester, particularmein il tudestg. Quella metoda nova sebasà sil principi d'emprender in lungatg cun far diever dalla metoda directa, quei vul dir da dar peisa gia all'entschatta alla conversaziun, buca sco praticau tochen lu, nua che l'entira instrucziun el lungatg tudestg vegneva baghegiada si particularmein silla grammatica. Quella metoda audiovisuala pretendeva mieds d'instrucziun tochen ussa buca usitai: da tuttas sorts apparatusas sco p.ex. giraplattas, cassetas, pickups (retscheviders dil tun), pindels sonors, apparats da copiar, projecturs, folias e films, video e stereo-radio-recorders e sco quei ha tut num. Las scolas ein tuttenina vegnidadas surpridas d'ina tecnologia quasi importuna. Cun quels novs mieds d'instrucziun vegn ei copiau e multiplicau bia materia d'instrucziun ed aschia impediù il scolar da luvrar sez creativamein. Radio e televisiun han per ils affons era avantatgs, sch'ins capescha da far dretg

diever da quels, seigi davart quantitat e qualitat. E lu il lungatg mumma en nies temps. Las scolas han ussa novs mieds d'instrucziun era per quei rom. Legreivlamein san ins constatar progress en quei rom il pli principal. Il problem il pli engrevegiont per nossas scolas vegn a restar l'instrucziun en lungatg jester ed en lungatg mumma: Co pon ins cun success in sper l'auter vi?

La scola da prestaziun

Nossa scola ei en bia graus ina scola orientada da *prestaziuns*. E quei dapi ch'ella sto (ni vull!) sedrizzar als giavischs ed allas *pretensiuns dalla economia*. L'entira instrucziun ei perquei sfurzada d'accentuar la prestaziun. Ils aspects co dar scola ein semidai. Tochen ussa aveva l'instrucziun igl intent dad intermediar enconuschientschas ed habilitads tenor plan, per cheutras svegliar e sviluppar disposiziuns e talents, prendend risguard dallas forzas spirtalas e corporalas dil singul scolar. Il plan da scola cumpigliava lu era buca tons roms sco ussa, ed ins aveva meglier temps ed enconuscheva buca aunc quei stress dad oz. Las pretensiuns en scola vegnan adina pli e pli grondas. Las prestaziuns vegnan cuntinuadamein mesiradas e zensuradas e quei tuttavia a caschun dils examens per entrar en scola secundara ni media. Buca mo els marcaus era en tiara grischuna ei il temps da quels examens in temps penibel e malguess per scolars e geniturs. Cun raschun. Geniturs patratgan alla futura clamada da lur affons. Ozildi vulan bia pli biars studiar, gie, memia biars. Avon decennis eran mo certins che ughegiavan il studi tochen all'universidad. Ei deva lu buca stipendis! Ozildi ei quei auter. Facit: Las clamadas academicas ein surcargadas. Era ell'economia para il zenit dalla prosperaziun d'esser vargaus. Il diember dils disoccupai dat da patertgar. Quels fatgs stattan era en connex cun l'elecziun da clamada da nossa giuventetgna. Tgei clamadas han aspects pigl avegnir? E tgi che vul reussir sto haver mussaments da prestaziun da scola. Perquei sforzan las scolas las prestaziuns els differentes roms. E quei sin donn e cuost d'educar e formar carstgauns ch'ei en emprema lingia carstgauns che han in criteri persunal e che san schazegiar e valetar valurs culturalas ed eticas e buca mo materialisticas e profiteivlas. Per part ei quei capeivel. Pertgei ils aspects economs ein buca aschi empermettents. E perquei ha ei num esser semtgaus pil cumbat per l'existenza.

Conclusiun

L'instrucziun en scola ha fatg in grond svilup. Characteristic per la scola el 18avel tschentaner era la scola da drill e d'emprender ordadora. El 19avel tschentaner dominava la scola «d'emprender». El 20avel tschentaner ei vegniu propagau la scola da «lavor», la scola che sebase sin eveniments e schabetgs e la scola cumplessiva che accentuescha la totalitad dil scolar: entelletg, cor e maun. Mintga instrucziun dat caschun d'emprender. Ed emprender san ins adina. La poeta Ebner-Eschenbach ha manegiau: «Nus stuein adina emprender, il davos aunc emprender da murir.» Quella damonda davart gidar il moribund a murir ei oz fetg acuta.—

L'educaziun. Il legreivel svilup dil scolaresser e dall'educaziun dalla giuventetgna insumma ei buca il resultat d'ina singula persunalitad ni d'in singul stat. Na, el ei sesviluppaus dil cooperar d'ina entira retscha da fatgs. El sebase denton specialmein sin la collaboraziun unica e harmonica da famiglia, stat e baselgia. Quell'ovra ei denton buca aunc cumplevida, pertgei che novs temps tschentan novas pretensiuns. L'ovra vegn a reussir e purtar buns fretgs sche famiglia, stat e baselgia collaboreschan seschond reger da principis cristians. «La pussonza ell'educaziun dil carstgaun ei e resta tuttina, sco quei che l'entira historia dalla pedagogia muossa, *la religiun cristiana.*»